

kot oni pozitiven. In če je Sluga povsod nekaj deus ex machina, je Seme njegov diabolus. Okoli teh dveh središč so razpostavljeni grešniki in poveljanci po vseh stopnjah: Klešman, Korta, baron Pinkeles, kontrolor, ravnatelj, Luci; »naša moč« Peter Rožman, Miklav Hostnik, Maretko in stara Marjeta, da ne pozabimo nasprotja v obeh sestrah Pavli in Almi. Le ob strani pomežikuje tej tehtajoči se gradbi največja oseba v romanu, adjunkt Prosenc, ki je radi sebe samega tu in je ostal čista realistična umetnina. Vsi ti kontrasti, podprti z živim patosom, iščejo in oblikujejo svojega človeka, pozitivnega, dobrega, umirjenega. Ta idejni realizem beži pred vsakim naturalizmom in simbolizmom. S preprostostjo starih epikov uvaja pisatelj cele, gotove ljudi, jih povrsti spaja, dokler jih v ostri dramatični napetosti ne zaplete v borbo — tu pa celo sam pozabi na idejnost in teoretiziranje. Prizori ob stavki so močni, da se tresejo tovarniški stolpi. Le v ozadju stoji velik simbol: nad idealno pokrajino se dviga Kalvarija pred poveličanjem. Iz zime, zaprte in težke, se odstira ves kraj v tople pomlad, v vstajenje, v zmago po borbi in tu v majskih nočeh sanjajo zmagovalci. Ta simbol tvori skoro nujno slovesno oporo, ker je nad vsem delom razlit močen zanos. Ta slovesna čuvstvenost je vendar zakrivila idilično ljubezensko razmerje med Petrom in Maretko, dočim gre Kortina drama globlje; a ker je le bolj naznačena, ne gre dovolj globoko, in zato občutimo sklepni prizor kot hudo povestno sredstvo. Finžgar je tedaj v tem romanu še prav posebej idealni realist, ki izbira ljudi izmed množice in jih stavi v službo svoji ideji. Iz gotovega, že prej dograjenega temelja pelje te ljudi kvišku kakor zahteva to ideja. Zanj je cela oseba dognana, in če ji pogledaš na dno, se v tej globini zreali že konec, za katerega se pisatelj z njo bori. Takemu idejnemu ustvarjanju služijo samo dve vrste ljudi: z idilično gloriolo ožarjeni borilci-zmagovalci ali profani grešniki. Ni čuda, da podaja takoj na prvi strani miselno dispozicijo: »Kadar je videl iskro šiniti iz dimnika, je zbral misli, ki so se mu vžigale v glavi, in zdelo se mu je, da bodo njegove ideje, ki jih je prinesel seboj, ki jih je grel na svojem sreču toliko časa, pravtako švigale na plan, kakor iskra prasketne iz dimnikovega žrela — samo da ne smejo ugasniti, ampak morajo krog sebe užigati in paliti ogenj napredka, ogenj velike ljubezni do človeštva.« Taka tendenčnost — in tendenčno je to delo zelo — je veliko socialno delo. Zato je njegova cena predvsem v miselni strani, njena lepa stran pa, kot smo že gori omenili, završuje popularne zahteve o lepoti, ki so v konkretnem in legalnem. Odtod teži Finžgarjeva nadaljnja pot tudi v izjemnost, a s srcem in umom se oklepa svojega začetka in ga ne izpusti. To dejstvo daje Finžgarju posebno stališče v našem leposlovju: pa ni zgolj izraz osebnosti, temveč tudi dobe, ki smo se je zgoraj doteknili, in prav nobeno idejno nasprotje tistim, katerih oblikovna smer gre drugo pot. Eden idealizira, barva življenje z enostavnimi spektralnimi barvami, ki se neprestano dopolnjujejo, za

drugega je zvok, ki prilijaja iz dna življenja, ne samo glas, ki išče, da se spoji v akord, temveč tudi skrivnost, ki jo je treba iskati po njeni sledi do tja, kjer se je sprožila. Eno oblikovanje gre kvišku k dopolnjenju, drugo navzdol k dognanju, obe pa iz dvojstvenega človeškega bistva k enojnosti — kajti ona kaže pot k idejni popolnosti, k Bogu, druga je bliže prvotnosti, Bogu. Krivičen je, kdor stavi obe prizadevanji drugo proti drugi, dasiravno ni obeh cena pri vsakem koraku ista. Ena zgradba vodi navzgor v idealistično človeštvo. Ta umetnina ostane lepa dogma, mika, priteguje, ko pa ji približaš sebe in sočloveka, ostane še filozofija na sebi, vsi dogodki ne gredo vanjo; druga išče po bistvu človeške razdejanosti in v zadnjih majhnih vzrokih uspehe in neuspehe božjega poslanstva v človeku; eno je epos, drugo je tragos življenja, snovnost je tu popolnoma stranskega pomena. Često je prvi pisatelj potrebnejši kot drugi — in Finžgar je Slovencem posebno potreben in njegovo delo bo blagoslovljeno med nami. France Koblar.

Dr. Ivan Grafenauer: **Kratka zgodovina slovenskega slovstva.** — Druga, popravljena izdaja. (Odobrena po poverjeniku za uk in bogočastje.) V Ljubljani. 1920. Založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 329.

V tem času naša pač najvažnejša knjiga! Saj se v slovstvu (predvsem v lepem slovstvu) »posebno jasno zreali značaj naroda, njegova duševna kultura in njegova notranja in zunanja zgodovina«. (Str. 19.) Vkljub njeni važnosti pa se o tej Grafenauerjevi knjigi primeroma malo piše. O prvi izdaji (1919) sta prinesla D. in sv. in Čas ugodno oceno, Ljubljanski Zvon pa (1919, str. 442. nsl.) je bil zavzel odklonilno stališče; o drugi je pisal doslej izmed naših revij samo Čas (1921, str. 138—140, dr. Iv. Pregelj). Pa temu se ni čuditi: kritikov v tej stroki, od katerih bi se mogel dr. G. kaj naučiti, je doslej pač malo. Razen tega so vprav v slovstvu sodbe tako različne: saj vidimo vsi dan za dnevom, kako različno presojamo naše leposlovne proizvode. Prav kakor v Prešernovem času: »vsak drugače pesmi moje sodi.« Seveda ne samo pesmi! Pa ne glede samo na naše slovstvo, ampak tudi v tistih velikih, prvih vprašanjih, ki se tičejo vseh slovstev, n. pr. ali je tendenca dovoljena, gredo sodbe estetičarjev daleč narazen: eni so za l'art pour l'art, drugi menijo, da tendenca ne uniči umotvora. (Pri največjih pisateljih jo nahajamo, n. pr. pri Dickensu, Turgenjevu, pri Tolstoju itd.) In dalje: ali naj v knjigi, šoli namenjeni, poudarjamo bolj zgodovino, vpliv svetovnih struj? Ali estetično oceno posameznih del? Ali posameznega pisatelja razvoj in odvisnost od dobe in samovzgoje? Dr. G. se je odločil za to, da šoli poda najprej kar najkrajši pregled, koliko imamo Slovenci leposlovja oziroma leposlovnih pisateljev, ki sploh zaslužijo to ime, in ktere leposlovne struje smo doslej imeli. Pri presoji pisateljev je bil — se mi zdi — prestrog: milosti nista našla n. pr. Alešovec, Trstenjak, ki nista nikjer omenjena; med velikimi slovstvenimi strujami je romantika tista, ki bi — sicer tudi drugim slovstvenim zgo-

dovinarjem dela velike težave — potrebovala bolj šolske metode (naj bi n. pr. avtor kar naštel vseh 6 ali 7 glavnih znakov); prav dobra pa so poglavja o realizmu, naturalizmu in simbolizmu.

Za koga je v prvi vrsti pisana ta knjiga? Upam, da založnica ne bo imela škode, če rečem: v prvi vrsti za učitelje slovenščine v višjih razredih naših srednjih šol. Ti so pisatelju gotovo vsi iz srca hvaležni za njegov veliki trud. V prejšnjih časih si je moral strokovni učitelj z veliko izgubo časa sam iskati snovi in podatkov, pa jih še ni našel — zlasti za najnovejšo dobo (od l. 1895. dalje); zdaj ob Grafenauerjevi knjigi je pa res veselje za učitelja in učence proučevanje našega slovstva: učitelj zdaj vidi, koliko mora predelati; vidi, kaj mora bolj poudariti, kaj manj; vidi, kako je rastlo obzorje naše lirike, kako se je razvijalo naše pripovedništvo. Vse to je v knjigi dobro označeno. Da je pa res v prvi vrsti učiteljem slovenščine namenjena, se vidi iz pre mnogih majhnih migljajev, ki jih samo strokovnjak razume, ki so mu pa seveda dobrodošli, da v tisti smeri sam dalje išče in koplje. (Tu mislim predvsem tista mesta, kjer dr. Grafenauer navaja početnike novih struj ali kjer samo z imenom avtorja opozarja na sorodnost, n. pr. str. 281 Gorkij—Cankar, ali str. 301. VI. Levstik—Ellen Key, ali str. 303. H. Bartsch—Kraigher itd. itd.) Iz tistih kratkih migljajev je razvidno, da dr. Grafenauer pri slavistih postavlja tudi dobro poznavanje tujih slovstev, predvsem ruskega, nemškega, severnih, angleškega in francoskega. Seveda, bodoče monografije, katerih je doslej tako bore malo in je torej tako bore malo mogel dalje zidati na že postavljenih temeljih, bodo zasledile mnogo novih vezi in sorodnosti. (Tako n. pr. bi jaz menil, da je na dr. Tavčarja, ki sam pravi v »Obiskih«, da je kot dijak vse križem bral, precej vplival Fr. Spielhagen s svojim risanjem predmarčne dobe in s svojo mržnjo napram »modri krvi« (Probl. Naturen, l. 1860.) ali B. Auerbach, ki ima isto tendenco (Neues Leben, 1852), ali — morda — Meinhold, ki ima v romanu »Bernsteinhexe« (1843) kot glavno junakinjo »čarovnico« in kulturno ozadje 30 letno vojno in vse v obliki kronike, vse tako dobro zadeto — tudi starinski jezik, da kritika nekaj časa res ni vedela, če ni avtor samo izvlečka iz stare kronike podal.) Pa — kakor rečeno — bodoče monografije bodo dognale, ali so te podobnosti le goli slučaj ali vplivi. — Še neke druge vrste migljaje nahajam v knjigi, ki bodo v celoti umevni pač zopet le učitelju: iz poetike in stilistike. Tako n. pr. če str. 283 pravi, da je Cankar »odkril« — menim, da bi bilo boljše: pisal — »ritem slovenske proze«, se mora strokovni učitelj precej potruditi, da učenec pojasni vsebino tega velikega dejstva.

Ker bo gotovo kmalu potrebna nova izdaja, bi izrazil nekaj želja. Nekatere tiskovne napake, ki sem jih zapazil, naj bi se popravile, n. pr. Vraz je umrl 24. maja (str. 160); str. 205: segajo še nazaj, mesto že... Pri Prešernu (str. 144) bi se lahko dostavilo, da je v Klinkowströmovem zavodu tudi stanoval; pri Gregorčiču, str. 234, da je izšel še IV. zvezek Poezij 1908 (Ks. Meško); pri Župančiču (str. 288) bi bilo treba stilistično malo popraviti,

ker pesem Glad ni nastala med svetovno vojno, ampak že leta 1908. Mestoma bi si želel še kake označbe, n. pr. pri Preglju str. 303, da je »Mlada Breda« simbolistična povest. — Imam pa še dve večji želji. Prva je ta: ali ne bi avtor str. 34—45 (slovenščina do 15. stoletja) skrčil na par vrstic, namesto tega pa nam dal pregled tudi najvažnejših slovenskih znanstvenikov od romantike do danes? Čuti se namreč neka neenakost v celotnem delu: do romantike se omenja oboje, potem pa samo lepo slovstvo. Ne vem, kaj mislijo o tem strokovnjaki. In druga želja: pri Cankarju, ki ima že doslej nad 40 knjig, bi bilo — za šolo — dobro, ako bi nam jih avtor podal v vsebinskih skupinah. To je seveda samo vprašanje metode.

»Kratka zgodovina« se je prav dobro obnesla; pri maturah — to uči skušnja — igra veliko vlogo. Avtor nam je prvi — poleg tega, da nam je sestavil tudi novi učni načrt za slovenščino — postavil mejnike, do kam vse seže slovensko slovstvo, in pokazal pota, po katerih so prišli tuji vplivi k nam. Med temi mejniki in potmi so strokovni učitelj varno in svobodno giblje in črpa iz knjige vedno novih pobud. Ni se mu prav nič bati, da ga bo pisatelj zapeljal v kake zgodovinske zmote in predsodke, kakor to misli Ljubljanski Zvon (n. m.); zakaj če str. 52 trdi: »V obče pa sadovi luteranstva niso bili dobri...«, najde kritik v grandioznem delu Janssenovem »Geschichte des deutschen Volkes seit dem Ausgang des M. A.« I.—VIII. (1876—1893) dovolj dokazov za to dejstvo.

Dr. J. Debevec.

Nova izdaja staroslovenske književnosti.

Staroslovenska književnost je velike jezikoslovne važnosti, a ima tudi znatno bogoslovno in zgodovinsko znanstveno vrednost. V nji odseva stara slovanska zgodovina in kultura, obenem pa nam je priča starodavne grške (bizantinske) krščanske kulture. Staroslovenska književnost obsega skoraj same prevode po grških izvirnikih in vzorcih, a vendar ima tudi izvirno znanstveno vrednost, ker je važen pripomoček za kritiko grških rokopisov in ker so v nji ohranjeni nekateri spisi in odlomki, katerih izvirniki so se izgubili. Zato v novejši dobi raste zanimanje za staroslovensko književnost; čuti se potreba nove izdaje staroslovenskih spisov za širše znanstvene kroge.

V Parizu izhaja »Patrologia orientalis«, v kateri se izdaja starejša sirska, koptska, etiopska, arabska in armenska krščanska književnost ter tisti krščanski spisi, ki niso bili objavljeni v zbirki »Patrologia Graeca« (Migne). Doslej je izšlo 18 velikih zvezkov in posebej v dveh zvezkih »Patrologia Syriaca«. Sodelujejo učenjaki brez razlike narodnosti in vere. R. Graffin, urednik tega zbornika, želi v tem okviru izdati tudi staroslovensko književnost, v kolikor ima bogoslovno važnost. Obrnil se je na podpisane s prošnjo, naj bi mu pomagal izvesti ta načrt. Strokovnjaki-slavisti, kateri so bili o tem načrtu obveščeni, so ga z veseljem pozdravili in so obljubili sodelovanje. Izdaja staroslovenske književnosti v zbirki »Patrologia orientalis« bi bila velikega znanstvenega in praktičnega pomena; bila bi prva skupna izdaja